

Załącznik 3. Autoreferat w języku polskim

AUTOREFERAT PRZEDSTAWIAJĄCY OPIS DOROBKU I OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH HABILITANTA

I. Imię i nazwisko

Barbara Namysłowska-Gabrysiak

II. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe i zawodowe

W 1996 r. otrzymałam tytuł zawodowy magistra prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, uzyskując dyplom ukończenia studiów wyższych z wyróżnieniem.

W 2002 r. został mi nadany stopień doktora nauk prawnych w zakresie prawa przez Radę Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, na podstawie rozprawy pt. „Odpowiedzialność karna osób prawnych”, przygotowanej pod opieką naukową prof. dr hab. Eleonory Zielińskiej. Recenzentami w przewodzie doktorskim były: prof. dr hab. Genowefa Rejman (UW) oraz prof. dr hab. Barbara Kunicka-Michalska (PAN).

W 2015 r. uzyskałam tytuł zawodowy adwokata w Izbie Adwokackiej w Warszawie.

III. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

W latach 1997-2002 byłam doktorantką na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, w Instytucie Prawa Karnego, w Katedrze Prawa Karnego Porównawczego.

Od 2003 r. do 2016 r. byłam zatrudniona w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku adiunkta w Katedrze Prawa Karnego Porównawczego, w Instytucie Prawa Karnego, Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Od 2016 r. jestem zatrudniona w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku starszego wykładowcy w Katedrze Prawa Karnego Porównawczego, w Instytucie Prawa Karnego, Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Jest to moje podstawowe miejsce pracy w rozumieniu przepisów Prawa o szkolnictwie wyższym.

W latach 1997-1999 odbyłam aplikację sędziowską w Apelacji Warszawskiej.

IV. Osiągnięcia naukowe w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy z 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789)

1. Tytuł osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe w dyscyplinie naukowej prawo, spełniające wymogi określone w art. 16 ust. 1 oraz ust. 2 pkt 1 ustawy z 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 1789) pragnę wskazać monografię pt.: „Handel ludźmi w celu wykorzystania seksualnego. Zagadnienia karnoprawne i kryminologiczne”.

2. Autor, rok wydania, wydawnictwo, recenzenci wydawniczy

Barbara Namysłowska-Gabrysiak, „Handel ludźmi w celu wykorzystania seksualnego. Zagadnienia karnoprawne i kryminologiczne”, Wydawnictwo. C. H. BECK, Warszawa 2018, ISBN 978-83-812-8611-4, recenzent wydawniczy: prof. dr hab. Ryszard A. Stefański.

3. Omówienie celu naukowego pracy i osiągniętych wyników

Monografia „Handel ludźmi w celu wykorzystania seksualnego. Zagadnienia karnoprawne i kryminologiczne” stanowi efekt moich wieloletnich badań poświęconych zjawisku handlu ludźmi, ze szczególnym uwzględnieniem formy wykorzystania seksualnego. W mojej ocenie problematyka przestępczości handlu ludźmi we współczesnym świecie, a zwłaszcza skuteczny system jej zwalczania i zapobiegania połączony ze stworzeniem efektywnego modelu ochrony ofiar, stanowi wciąż wyzwanie dla Europy i świata.

Handel ludźmi nie jest zjawiskiem nowym, jednakże w ostatniej dekadzie XX w. na kontynencie europejskim nastąpił poważny wzrost skali tego zjawiska. Zwiększona częstotliwość przypadków handlu ludźmi z Europy Środkowej i Wschodniej do Europy Zachodniej, mająca ścisły związek z upadkiem systemu komunistycznego, radykalną liberalizacją gospodarczą i ułatwieniem w przekraczaniu granic państwowych spowodowały intensyfikację działań przestępczości zorganizowanej, i to nie tylko o charakterze krajowym, ale i transgranicznym, w tym również grup przestępczych zajmujących się handlem ludźmi. Do rozwoju tej przestępczości, zwłaszcza w formie wykorzystania seksualnego przyczynia się również feminizacja biedy oraz bezrobocie, a także zjawisko dyskryminacji ze względu na płeć. Przypadków handlu ludźmi jest coraz więcej. Tym samym zgłaszany w wyniku prowadzonych analiz kryminologicznych postulat zapobiegania i zwalczania tej przestępczości stał się priorytetem europejskiej i światowej polityki karnej, a kwestia efektywności działań w tym zakresie wysunęła się na czoło problemów badawczych. Wciąż jednak przeciwdziałanie temu

BnFG

zjawisku spotyka się trudnościami wynikającymi z niedostatków regulacji prawnych, a także z wieloma barierami w ich praktycznym zastosowaniu. Podstawowymi problemami wielu państw, w tym Polski, stały się: kwestia karnoprawnej regulacji przestępstwa handlu ludźmi, interpretacja pojęcia handel ludźmi oraz opracowanie skutecznego systemu ochrony ofiar uwzględniającego aspekt prawnocząłowieczy.

Podstawowym celem moich badań było, w związku z tym, dokonanie analizy prawa międzynarodowego (w tym UE), oraz krajowego stanowiącego reakcję na zjawisko współczesnego niewolnictwa w celu wykorzystania seksualnego, którego ofiarami, w przeważającej większości przypadków są kobiety oraz wypracowanie i wskazanie kierunków takich zmian tych regulacji, której z jednej strony pozwoliłyby na bardziej sprawne ściganie i karanie przestępców, z drugiej zaś zapewniały w wyższym stopniu osobom pokrzywdzonym poszanowanie godności, należytą ochronę i pomoc. Tak szerokie ujęcie zakresu badań sprawiło, że chociaż rozważania przede wszystkim koncentrowały się na zagadnieniach prawnokarnych przestępstwa handlu ludźmi, z uwzględnieniem problematyki procesowej, niemniej konieczne okazało się ponadto uwzględnienie wybranych aspektów kryminologicznych tego zjawiska.

W ramach głównego problemu badawczego sformułowałam następujące, uszczegółowiające kwestie badawcze.

Pierwsza, o charakterze diagnostycznym, dotyczyła poszukiwania odpowiedzi na pytanie czym jest dzisiejszy handel ludźmi, jakie są jego cechy charakterystyczne i odmiany, ze szczególnym uwzględnieniem jednego z jego celów w postaci wykorzystania seksualnego. Analizując w pracy tę kwestię, podjęłam próbę znalezienia odpowiedzi na pytanie jak określić i zdefiniować przestępstwo handlu ludźmi, aby później skutecznie je zwalczać. Wymagało to przeanalizowania wszystkich istniejących instrumentów prawa międzynarodowego ukierunkowanych na przeciwdziałanie temu zjawisku, a w szczególności przewidzianych w nich definicji. Chodziło w szczególności o zbadanie tych definicji, po pierwsze, pod kątem zupełności rozumianej jako objęcie zakresem wszystkich sytuacji, które wpisują się w zjawisko współczesnego niewolnictwa. Po drugie, przyjrzenie się im z punktu widzenia spełnienia wymogów poprawnej legislacji, a zwłaszcza ustalenie czy są na tyle jasne i przejrzyste, że rozumienie poszczególnych ich elementów, nie powinno stwarzać możliwości różnej interpretacji w krajowych systemach prawnych. Po trzecie, biorąc pod uwagę specyfikę handlu ludźmi w celu wykorzystania seksualnego, starano się też zbadać, czy i w jaki ewentualnie sposób, społeczne postrzeganie oraz ocena prawna zjawiska prostytucji wpływa na sposób definiowania przestępstwa handlu ludźmi, jak też na stosunek do jego ofiar oraz sposób i zakres ich ochrony prawnej.

Ten drugi aspekt, wpisuje się w kolejne, podjęte w monografii zagadnienie badawcze. Celem analiz było mianowicie ustalenie, czy obowiązujące regulacje prawne uwzględniają w wystarczającym stopniu potrzebę ochrony praw kobiet – głównych ofiar tej formy handlu ludźmi. W szczególności starałam się zbadać czy polskie prawo zawiera, wymagane przez

prawo unijne lub wiążące RP prawo międzynarodowe, przepisy gwarantujące poszanowanie godności osób pokrzywdzonych oraz zapewniające im (oraz ich bliskim) bezpieczeństwo osobiste. Przedmiotem oceny były ponadto istniejące środki zapobiegania i przeciwdziałania ich dyskryminacji oraz ponownej bądź wtórnej wiktymizacji przez organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości w toku postępowania karnego.

Trzeci problem badawczy dotyczył praktyki funkcjonowania obowiązujących w Polsce przepisów służących przeciwdziałaniu przestępstwu handlu w celu wykorzystania seksualnego, dla oceny których główną podstawę stanowiły wyniki przeprowadzonych przeze mnie badań aktowych. Celem tych badań było z jednej strony stwierdzenie, czy sądy przestrzegały w praktyce standardy międzynarodowe, odnoszące się do rozumienia samego pojęcia handel ludźmi oraz czy wprowadzenie definicji handlu ludźmi do Kodeksu karnego pozwoliło na wyeliminowanie nieprawidłowości występujących wcześniej w praktyce orzeczniczej. Z drugiej zaś strony chodziło o zbadanie stosunku sądów do kobiet-ofiar tego przestępstwa oraz o ocenę jak w praktyce funkcjonują przepisy mające na celu ich ochronę. Badania akt sądowych umożliwiły także stworzenie kryminologicznego obrazu zjawiska handlu ludźmi w Polsce, uwzględniającego m.in. profil sprawcy handlu ludźmi, sposób jego działania (na podstawie opisu zarzutów w akcie oskarżenia i kwalifikacji prawnych), a ponadto profil ofiary, jej pozycji prawnej w ramach prowadzonego postępowania karnego.

Wskazane badania aktowe zostały wykonane przeze mnie etapami, na przestrzeni dwóch okresów czasu, w różnych stanach prawnych, na zlecenie różnych instytucji. W pierwszym etapie inicjatorem badań, prowadzonych w latach 1999–2009, był Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, w drugim etapie badania akt spraw sądowych z lat 2004–2014, wykonałam w ramach prac prowadzonych przez Instytut Nauk Prawnych PAN. W tym celu, w pierwszym i drugim etapie, zwrócono się do wszystkich sądów okręgowych o nadesłanie akt spełniających wymagane kryteria. W związku z nieotrzymaniem odpowiedzi ze wszystkich sądów, dokonując analizy ilościowej, opisującej częstotliwość, a także dynamikę skazań za handel ludźmi, uwzględniłam także dostępne europejskie i światowe materiały statystyczne, zaś w badaniach aktowych skoncentrowałam się, przede wszystkim, na analizie jakościowej.

Przedstawiony w pracy pierwszy etap badań miał przede wszystkim na celu analizę orzeczeń sądowych wydanych w latach 1999–2009, w sprawach dotyczących handlu ludźmi, pod kątem stosowanych przez sądy kwalifikacji prawnych, w sytuacji nakładania się znamion trzech typów przestępstw mogących mieć zastosowanie do tego, co hasłowo określano jako zjawisko handlu ludźmi. W szczególności chodziło o zbadanie jak sądy radziły sobie z dekodowaniem kryteriów pozwalających na odróżnienie przestępstwa handlu ludźmi z uch. art. 253 § 1 k.k. od tzw. przestępstw okołoprostytucyjnych (d. art. 204 k.k., w szczególności § 4 tego przepisu) oraz przestępstwa uprawiania niewolnictwa (d. art. VIII PWKK), które to rozróżnienie było przedmiotem licznych kontrowersji w doktrynie. Wobec braku w ustawodawstwie polskim tego okresu, definicji pojęcia „handel ludźmi”, po wejściu w życie

wiążących Polskę aktów międzynarodowych, badałam ponadto zgodność interpretacji polskiego prawa z definicją handlu ludźmi zawartą w tych międzynarodowych aktach prawnych. W tej fazie badań, analizie poddałam ogółem 62 sprawy (1 sprawa to 1 akta sądowe), zakończone prawomocnym wyrokiem w okresie od 1.9.1998 r. do końca 2009 r. Badane sprawy pochodziły z obszaru całego kraju. We wszystkich sprawach, w których sprawcy mieli postawiony zarzut z uch. art. 253 § 1 k.k., postępowanie sądowe zostało wszczęte przed sądem okręgowym ze względu na fakt, że przestępstwo to stanowiło zbrodnię. Natomiast w 3 sprawach, w których zarzut dotyczył wyłącznie przestępstwa z uch. art. 204 § 4 k.k., postępowanie toczyło się przed sądem rejonowym. Z 62 przebadanych spraw dotyczących zjawiska handlu ludźmi, w 59 handel ludźmi miał na celu wykorzystania ofiar do prostytucji, 1 sprawa dotyczyła sprzedaży dziecka, 1 sprawa wykorzystania do żebractwa i 1 wykorzystania do pracy przymusowej, przy czym w żadnej ze spraw nie rozpoznano różnych form wykorzystania. Z założenia, przeprowadzone badania miały też dostarczyć wiedzy na temat prawidłowości orzekanych kar i środków karnych w sprawach tego typu. Analizie poddano w związku z tym, w szczególności, kształtowanie się sędziowskiego wymiaru kary na tle zagrożeń ustawowych karą, przewidzianych przy przestępstwach z uch. art. 253 § 1 k.k. oraz uch. art. 204 § 4 k.k. Przeprowadzone badania miały także dostarczyć wstępnej i ogólnej wiedzy dotyczącej wybranych zagadnień przestrzegania przez organy ścigania oraz sądy praw ofiar handlu ludźmi.

Przedmiotem drugiego etapu badań była analiza orzeczeń sądowych za lata 2004–2014, w sprawach dotyczących handlu ludźmi. W badaniach zastosowałam metodę analizy całości akt sądowych, według opracowanego przeze mnie kwestionariusza. Wzięłam przy tym pod uwagę te sprawy, w których postępowania karne zakończyły się prawomocnymi orzeczeniami sądów polskich w latach od roku 2004 do końca 2014 r. Badane sprawy pochodziły z sądów okręgowych obszaru całego kraju co było zdeterminowane uznaniem przez ustawodawcę, że zarówno uch. art. 253 § 1 k.k. jak też obecny art. 189a § 1 k.k. są zbrodniami. Dotyczyły łącznie 87 sprawców i 177 osób pokrzywdzonych, wśród których były prawie wyłącznie kobiety. W 35 sprawach (akta sądowe) chodziło o handel ludźmi w celu wykorzystania ofiar do prostytucji, 2 sprawy dotyczyły sprzedaży dziecka, 1 sprawa – wykorzystania do żebractwa i 1 – wykorzystania do pracy przymusowej. W ramach zbadanych 39 spraw, zakończonych prawomocnym wyrokiem, 22 sprawy były osądzone w starym stanie prawnym, tzn. na podstawie Kodeksu karnego z 1997 r., w pierwotnej wersji, i 17 spraw zakończonych prawomocnym orzeczeniem po wejściu w życie nowelizacji z 2010 r. W ramach tych 17 spraw, wszystkie prawomocne wyroki odnosiły się do kwalifikacji z art. 189a § 1 k.k. W związku z faktem, że w I etapie badań przeprowadziłam szczegółową analizę kwalifikacji prawnej z uch. art. 253 § 1 k.k., w drugim etapie, w odniesieniu do kwalifikacji karnej, skupiłam się na przedstawieniu wyników 17 spraw zakończonych po 2010 r., zakwalifikowanych z art. 189a § 1 k.k. Analizie, w tym etapie badań, poddałam również kształtowanie się sędziowskiego

wymiaru kary na tle zagrożeń przewidzianych przy przestępstwach z uch. art. 253 § 1 k.k. i art. 189a § 1 k.k. Ponadto skupiłam się na ocenie prawidłowości zastosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary uregulowanej w art. 60 k.k. Zakresem tej części badań objęłam również zagadnienia: profilu sprawcy, metod działania sprawców, profilu ofiary; problematykę przestrzegania praw ofiar handlu ludźmi, a także sposób reakcji organów wymiaru sprawiedliwości na pokrzywdzenie ofiar w ramach zjawiska handlu ludźmi. W celu uzyskania w miarę pełnego obrazu dotyczącego sytuacji ofiar w całym postępowaniu karnym, skupiłam się przede wszystkim na stosowanych, przez prokuratury i sądy, instytucjach uregulowanych w przepisach karnych. Analizie poddałam również stopień uwzględniania przez prokuratury i sądy wszystkich zaleceń, krajowych i międzynarodowych, wynikających ze sposobu postępowania z pokrzywdzonymi w postępowaniu karnym. Przedstawiając wyniki badań we wszystkich powyższych aspektach, dla porównania, w wielu miejscach, zaprezentowałam pierwszy statystyczny raport Unii Europejskiej dotyczący przestępczości handlu ludźmi, zawierający wyniki analizy statystycznej za lata 2010–2012 oraz raport Organizacji Narodów Zjednoczonych, zawierający obraz zjawiska handlu ludźmi na świecie za lata 2010–2012.

W celu uzyskania odpowiedzi na przedstawione wyżej pytania, w monografii zastosowałam różne metody badawcze pozwalające na wyróżnienie w pracy dwóch zasadniczych części: teoretycznej i empirycznej. W części teoretycznej wykorzystałam metodę analizy językowo-logicznej obowiązujących regulacji prawnych oraz metodę prawnoporównawczą, a także – w wąskim zakresie – metodę historyczną. Przy omawianiu zagadnień teoretycznych uwzględniłam zarówno materiały źródłowe, literaturę przedmiotu, w tym także z zakresu tzw. jurysprudencji feministycznej, jak też orzecznictwo sądów krajowych i międzynarodowych. W części empirycznej dokonałam analizy akt sądowych w sprawach karnych o handel ludźmi prawomocnie zakończonych w latach 1999–2014.

Strukturę monografii podporządkowałam wskazanym powyżej celom badawczym.

Monografię otwiera przedstawienie kontekstu historycznego zjawiska handlu ludźmi związanego z rozwojem niewolnictwa, a w szczególności niewolnictwa kobiet (rozdział I). Zagadnienie szeroko rozumianego niewolnictwa kobiet stanowi istotne tło omawianej w pracy problematyki. Z przeprowadzonej przeze mnie w tym zakresie analizy uwarunkowań historycznych, kulturowych i społecznych wynika jednoznacznie, że istnieje silna zależność pomiędzy emancypacją kobiet, dążeniem do równości płciowej, eliminowaniem feminizacji biedy a zapobieganiem współczesnemu niewolnictwu. Handel ludźmi w celu wykorzystania seksualnego jest zjawiskiem ogólnoswiatowym, a jego współczesne przejawy świadczą o stale istniejącej w społeczeństwie nierówności pod względem płci oraz dyskryminacji kobiet. Badania potwierdziły tezę, że to właśnie kobiety stają się przede wszystkim ofiarami handlu ludźmi w celu wykorzystania seksualnego oraz są w większym stopniu niż mężczyźni narażone na każdy rodzaj przemocy zaliczanej do kategorii *gender based violence*. W konsekwencji, to

BNF-G

również głównie kobiety stają się ofiarami wtórnej wiktymizacji, zwłaszcza ze strony prowadzących postępowanie karne organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Podstawowym więc warunkiem skutecznego zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi powinny być ustawiczne działania na rzecz osiągnięcia rzeczywistego równouprawnienia kobiet i mężczyzn oraz eliminacji dyskryminacji ze względu na płeć, a także permanentne szkolenie wszystkich osób stykających się z ofiarami tego przestępstwa, mające na celu m.in. uświadomienie im *genderowego* wymiaru tego rodzaju przestępczości.

W pierwszej części pracy (rozdział I) omówiłam również kwestię wzajemnej relacji zjawiska handlu ludźmi i prostytucji wykazując przy tym jak różnice w społecznych ocenach odpłatnego świadczenia przez kobiety „usług” seksualnych mają wpływ na sposób traktowania przestępstwa handlu ludźmi. Ponadto przedstawiłam wzajemne relacje zjawiska handlu ludźmi oraz legalnych i nielegalnych migracji społecznych, a także jego związków z przestępczością zorganizowaną oraz systemem ochrony praw człowieka. Analiza wzajemnej relacji prostytucji i handlu ludźmi doprowadziła do wniosku, że są to zjawiska wzajemnie sprzężone i niemożliwe do całkowitego oddzielenia. Dlatego też poprzez zmianę podejścia prawa do prostytucji jako takiej można wpływać na skuteczność zwalczania handlu ludźmi. Zarówno prostytucja, jak i handel ludźmi są wynikiem kulturowej i społecznej nierówności, w tym również pod względem płci. Dlatego tak ważne jest, aby strategia eliminowania handlu ludźmi obejmowała ograniczenia zjawiska prostytucji m.in. poprzez „zaatakowanie” problemu od strony popytu. Dopóki będą klienci, dopóty będą osoby świadczące odpłatnie usługi seksualne oraz osoby zajmujące się handlem ludźmi w celu wykorzystania seksualnego. A po to, żeby tych klientów ubywało należy prowadzić działania, mające na celu zmianę postaw społecznych poprzez wpajanie w procesie edukacji przekonania, że kupowanie usług seksualnych uchybia godności człowieka i związku z tym powinno być uznane nie tylko za niemoralne, lecz być może również za nielegalne.

W dalszej części (rozdział II) przedstawiłam rozważania dotyczące tego co zawiera się w pojęciu „handel ludźmi” w dzisiejszej rzeczywistości społecznej i prawnej, a także starałam się ukazać ewolucję tego pojęcia na przestrzeni ostatnich 100 lat. W rozdziale tym omówione zostały akty prawa międzynarodowego (o charakterze uniwersalnym i regionalnym), a także prawa ponadnarodowego (UE), zawierające definicję pojęcia „handel ludźmi”, a w ograniczonym zakresie akty prawne odwołujące się do takich pojęć jak: niewolnictwo, poddaństwo i praca przymusowa. Analizując uregulowanie pojęcia handlu ludźmi w prawie międzynarodowym i unijnym – i mając na względzie stanowisko, że skuteczne zwalczanie handlu ludźmi zależy, w dużym stopniu, od sposobu definiowania przez prawo tego zjawiska – doszłam w pracy do następujących wniosków. Prawo międzynarodowe przewiduje satysfakcjonującą pod wieloma względami definicję handlu ludźmi i na tyle szeroką, że obejmuje ona wszelkie rodzaje i formy współczesnego niewolnictwa, a pozostawienie w niej niektórych klauzul jako otwartych sprawia, że będzie ona mogła być użyteczna również wtedy,

gdy pojawią się nowe przejawy tego zjawiska. Niestety proces implementowania międzynarodowej i unijnej definicji handlu ludźmi do systemów krajowych wciąż trwa i nadal jest trudny i żmudny. Dodatkowo szczegółowa analiza poszczególnych elementów definicji handlu ludźmi wskazuje na pojawiające się wątpliwości interpretacyjne, wpływające na brak jej pełnej klarowności i wystarczającej kompleksowości, do których przede wszystkim należy kwestia określania pojęcia wykorzystania seksualnego częściowo wynikająca z różnic uregulowań prawnych państw europejskich dotyczących prostytucji.

Rozważania dotyczące definicji handlu ludźmi w prawie międzynarodowym były dla mnie punktem wyjścia do oceny zgodności obowiązującej w Polsce regulacji dotyczącej handlu ludźmi ze standardami międzynarodowymi oraz jej efektywności z punktu widzenia polityki karnej. Tym samym w rozdziale III przedmiotem analizy były prawo polskie odnoszące się do przestępstwa handlu ludźmi, uregulowanego w kodeksie karnym, w szczególności w zakresie definicyjnym, z uwzględnieniem jego ewolucji. Pozytywnie oceniam przyjęcie trójelementowej definicji handlu ludźmi, implementującej wiernie strukturę i zakres przedmiotowy odpowiednich regulacji międzynarodowych i unijnych. Ważne jest również to, że nowo wprowadzony art. 115 § 22 k.k. definiuje przestępstwo handlu ludźmi adekwatnie do kryminologicznej istoty tego przestępstwa, co powinno przyczynić się do większej jednolitości i poprawności orzecznictwa sądowego w tym zakresie. Dokonana nowelizacja kodeksu karnego rozwiewa też wątpliwości pojawiające się przy wykładni poprzednio obowiązujących przepisów, zwłaszcza dotyczące rozróżnienia handlu ludźmi z d. art. 253 § 1 k.k. oraz d. art. 204 § 4 k.k. Niestety można równocześnie mieć zastrzeżenia co do przyjęcia przez ustawodawcę w definicji handlu ludźmi określonej w art. 115 § 22 k.k. zamkniętego katalogu okoliczności strony przedmiotowej w postaci środków użytych przez sprawców, a w szczególności sposobu ujęcia znamienia zgody. Niezależnie od tego skomplikowana, trójczłonowa budowa definicja handlu ludźmi przewidująca dodatkowo wieloodmianowość czynności sprawczych i metod działania sprawców, stała się przyczyną nowych trudności interpretacyjnych. Ich źródłem jest – co wykazały badania – między innymi: użycie w definicji z art. 115 § 22 k.k. znamienia „w celu wykorzystania”, które przez niektóre sądy jest interpretowane jako potraktowanie przez ustawodawcę handlu ludźmi za przestępstwo kierunkowe, czego konsekwencją jest konieczność udowodnienia w każdej takiej sprawie tego szczególnego znamienia strony podmiotowej.

Obszernym zagadnieniem problemowym mojej pracy była próba kompleksowego przedstawienia światowych standardów ochrony ofiar handlu ludźmi i ocena ich transpozycji do prawa polskiego. W związku z tym w rozdziale IV przeanalizowałam, odnoszące się każdego standardu, regulacje w prawie międzynarodowym i unijnym, a następnie dokonałam oceny implementacji poszczególnych standardów w prawie krajowym. Przy każdym problemie starałam się zaprezentować, w miarę potrzeby, postulaty *de lege ferenda*. Jeżeli natomiast wdrożenie standardu międzynarodowego do prawa polskiego nie nasuwało zastrzeżeń, lecz nie

Bnf-g

funkcjonował on prawidłowo w praktyce, starałam się zaproponować godne naśladowania tzw. dobre praktyki stosowane z powodzeniem w innych systemach prawnych. Analiza wypracowywanych przez prawo międzynarodowe standardów postępowania w sprawach handlu ludźmi wskazuje jednoznacznie na potrzebę usytuowania ofiary przestępstwa w centrum wysiłków organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, a ponadto na konieczność podejmowania zróżnicowanych działań zmierzających do zapewnienia jej bezpieczeństwa, ochrony, pomocy, wsparcia i kompensacji, a także udostępnienia informacji o przysługujących jej prawach. W celu skuteczniejszego zwalczania przestępstwa handlu ludźmi konieczne jest wyraźne wskazanie na priorytety, którymi powinny kierować się zaangażowane w ten proces organy. Takim priorytetem powinna być ochrona ofiar. Reakcja wymiaru sprawiedliwości może być bardziej efektywna, jeśli ofiary będą miały zapewnioną skuteczną ochronę i stosowane będą środki zachęcające je do zgłaszania się na policję celem zawiadomienia o popełnionym przestępstwie oraz złożenia zeznań. Jeden z takich bardziej skutecznych środków stanowi ustawowa gwarancja niekaralności osoby pokrzywdzonej za naruszenia prawa popełnione w związku ze staniem się ofiarą handlu ludźmi (takie jak np. nielegalne przekroczenie granicy, nielegalny pobyt w państwie docelowym lub takie wykonywanie pracy). Prowadzone postępowania nie powinny w związku z tym skupiać się wyłącznie na zbieraniu materiału celem udowodnienia sprawcy winy oraz jego adekwatnego ukarania. Należy równolegle uwzględniać perspektywę potrzeb ofiary: respektować jej godność i chronić inne jej prawa człowieka, a przede wszystkim uwzględniać wyartykułowane przez nią samą interesy, potrzeby i oczekiwania. Ponadto, niezwykle istotne jest by pomoc i wsparcie były ustawowo zapewnione ofiarom handlu ludźmi niezależnie od ich gotowości współpracy z organami ścigania czy wymiaru sprawiedliwości, zaś pełne wynagrodzenie szkód materialnych lub moralnych wynikających z przestępstwa, w miarę potrzeby, dokonywane zawsze z państwowych systemów kompensacyjnych.

Wybór zagadnień poddanych teoretycznej analizie (zawartych w rozdziale I, II, III i IV) zdeterminował zakres przedmiotowy jakościowych badań empirycznych przedstawionych w rozdziale V.

Badania dotyczące przestępstwa handlu ludźmi i jego definicji prowadzone były w dwóch okresach, w sytuacji gdy cezurę stanowił rok 2010, w którym wprowadzono do kodeksu karnego definicję handlu ludźmi, której uchylony art. 253 § 1 k.k. nie zawierał. Ich celem było m.in. stwierdzenie, jak polskie sądy radziły sobie z kwalifikacją prawną w czasie gdy takiej definicji w polskim prawie było brak oraz czy i jaki wpływ na orzecznictwo sądowe w sprawach tego typu miała transpozycja do polskiego ustawodawstwa międzynarodowej definicji handlu ludźmi.

Zaprezentowane w rozdziale V badania aktowe, wykazały jednoznacznie, że brak definicji w kodeksie karnym utrudniał ściganie i karanie sprawców handlu ludźmi, pomimo iż nie było przeszkód by polskie sądy odwoływały się do wiążącego nasz kraj prawa

BM-G

międzynarodowego. Badania potwierdziły wszystkie nieprawidłowości w zakresie interpretacji uch. art. 253 § 1 k.k., wskazywane w literaturze przedmiotu (M. Bojarski, w: Prawo karne materialne. Część szczególna i ogólna, pod red. M. Bojarskiego, Warszawa 2004, s. 485; Z. Cwiakalski, w: Kodeks karny. Część szczególna, Komentarz, Tom II, pod red. A. Zolla, Kraków, s. 896; L. Gardocki, Prawo karne, Warszawa 2005, s. 293, F. Jasiński, E. Zielińska, Komentarz do decyzji ramowej, Warszawa, s. 560; K. Karsznicki, Handel kobietami w świetle spraw karnych, Prok. i Pr. 2002, Nr 12, s. 67; O. Sitarz, Wątpliwości i kontrowersje wokół definicji handlu ludźmi, Arch. Krym. 2010, Nr XXXII, s. 336), a także ujawniły problemy wcześniej nie sygnalizowane. Przepis uch. art. 253 § 1 k.k. który dla określenia strony przedmiotowej przestępstwa ograniczał się do stwierdzenia „uprawia handel ludźmi” prowadził w praktyce do rozbieżności interpretacyjnych. W badaniach akt sądowych z okresu do 2010 r. stwierdzono, że niektóre sądy uznawały za „uprawianie handlu” wyłącznie akt kupna-sprzedazy, niektóre również wszystkie inne umowy cywilnoprawne. Niestety dochodziło także do wydawania orzeczeń, w których sądy nieprawidłowo i bezpodstawnie uznawały, że do popełnienia przestępstwa handlu ludźmi dochodzi wyłącznie w sytuacji wielorazowego dopuszczania się transakcji handlu ludźmi, a do takiej kwalifikacji nie wystarczy tylko jedna transakcja lub jedna osoba będąca jej przedmiotem. Zdarzało się, że sądy interpretowały pojęcie handlu ludźmi zgodnie z regulacjami międzynarodowymi, niemniej w większości przypadków uzasadnienia orzeczeń budziły podejrzenia, że definicja międzynarodowa handlu ludźmi nie jest im znana

Przeprowadzona analiza akt sądowych zakończonych prawomocnymi orzeczeniami po 2010 r. wskazuje jednak, że nie we wszystkich sądach definicja z art. 115 § 22 k.k. od razu się „przyjęła”, i sądy nadal stosowały zawężającą interpretację pojęcia handlu ludźmi. Jednakże, to co jest bardziej niepokojące, to pojawienie się nowych trudności ze stosowaniem i interpretacją definicji handlu ludźmi. Źródłem tych problemów jest złożona i bardzo skomplikowana jej trójelementowa struktura, a zwłaszcza wielowątkowość części dotyczącej znamion określających środki wykorzystywane przez sprawców. Przeprowadzona analiza 17 spraw, w których (na różnych etapach postępowania) sądy musiały się odnieść do regulacji zawartej w art. 189a § 1 k.k. w zw. z art. 115 § 22 k.k., prowadzi do wniosku, że sądy kwalifikowały dane zachowanie się sprawcy jako handel ludźmi, prawie wyłącznie w tych przypadkach, gdy zostało udowodnione stosowanie przez sprawcę przemocy fizycznej lub jej groźby. Analiza akt pokazała, że uwadze sądów często umykają przesłanki: „wykorzystania krytycznego położenia” lub „stanu bezradności ofiary”. Niekiedy sądy ignorują także fakt, że w przypadku małoletniego, zachowanie sprawcy, stanowi handel ludźmi, nawet gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione w definicji zawartej w art. 115 § 22 k.k. Jest to problem o dużym znaczeniu praktycznym, biorąc pod uwagę, że wśród ofiar w sprawach analizowanych w drugiej fazie badań są również dziewczynki poniżej 18 roku życia.

Badania pozwoliły ponadto na stwierdzenie jaki sądy stosowały wymiar kary wobec sprawców handlu ludźmi. Okazało się, że kary te były bardzo łagodne, w przeważającej większości spraw oscylowały wokół dolnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za to przestępstwo lub nawet schodziły poniżej dolnej granicy (przy zastosowaniu instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary). Szokujące było przy tym, że tak łagodne kary sądy wymierzały niezależnie od *modus operandi* sprawców, niezależnie od stopnia pokrzywdzenia ofiar, wynikającego z długiego czasu oraz „intensywności” ich wykorzystywania. Taka unifikacja w zakresie orzeczonych kar zasługuje na zdecydowanie krytyczną ocenę, w szczególności jeśli wziąć pod uwagę, że analizowane sprawy dotyczyły bardzo różnych stanów faktycznych: poczynając od sytuacji, w których sprawcy „dopuszczali się handlu” za ewidentną zgodą ofiar, poprzez sytuacje, w których używali podstępu czy wyzyskiwali ciężką sytuację lub bezradność ofiar, a kończąc na najcięższych przypadkach, w których sprawcy stosowali przemoc psychiczną i fizyczną, przymus, pozbawiali ofiary wolności oraz dopuszczali się licznych gwałtów, również wobec ofiar małoletnich. Oznacza to bowiem, że sądy nie respektują zasady indywidualizacji kary oraz nie przestrzegają ogólnych dyrektyw wymiaru kary przewidzianych w art. 53 k.k., a w szczególności zaleceń wynikających z § 2 tego przepisu.

Z badań wynika ponadto, że w ostatnich latach coraz częściej sądy stosują w sprawach o handel ludźmi instytucję nadzwyczajnego złagodzenia kary i to nawet w przypadkach kiedy trudno uznać, że było to uzasadnione. W większości badanych przypadków sądy orzekały kary z nadzwyczajnym złagodzeniem pomimo niespełnienia przesłanek, to znaczy nie w sytuacjach wskazanych w art. 60 § 1 k.k., lecz w powołaniu się na inne powody, które nie są wymienione ani nawet podobne do tych wskazanych w tym przepisie, jak np. uwarunkowania kulturowe sprawcy, zachowanie nieletnich pokrzywdzonych, godzenie się ofiar na wykorzystanie seksualnego. Ten ostatni argument, pojawiający się często w uzasadnieniu nadzwyczajnego złagodzenia kary wskazuje na interpretację *contra legem*, ponieważ fakt niegodzenia się ofiary handlu ludźmi na wykorzystanie nie należy do ustawowych znamion przestępstwa handlu ludźmi, o czym świadczy zawarte w art. 115 § 22 k.k. zastrzeżenie („nawet za jej zgodą”). Może więc być tylko uwzględniany przy wymiarze kary w ramach ustawowego zagrożenia, a nie powinien być uznawany jako podstawa do nadzwyczajnego złagodzenia. Ta tendencja w karaniu jest niepokojąca nie tylko w indywidualnym wymiarze braku współmierności kary do wagi czynu w konkretnej sprawie, lecz również w szerszym wymiarze społecznym. Może bowiem prowadzić do bagatelizowania w opinii publicznej społecznej szkodliwości przestępstwa handlu ludźmi, sprzyjać tworzeniu czy utrzymywaniu atmosfery przyzwolenia i tolerancji dla czynów tego rodzaju, a także minimalizować ogólnoprewencyjne oddziaływanie kary.

Badanie systemu ochrony ofiar było również przedmiotem moich badań empirycznych, z których wynika przede wszystkim, że praktyka sądów w Polsce nie uwzględnia perspektywy równościowej i antydyskryminacyjnej, która wysuwa się na plan pierwszy w

międzynarodowych i unijnych aktach prawnych. Analiza aktowa prowadzi do wniosku, że we wszystkich przebadanych sprawach, ofiary w postępowaniu karnym wykorzystywane były wyłącznie jako źródło dowodowe, mające służyć doprowadzeniu do skazania sprawcy. Co więcej, w przypadku kobiet wykorzystywanych w prostytucji było to źródło dowodowe, do którego wiarygodności organy ścigania podchodziły się z dużym dystansem i wielką dozą nieufności. Nie stwierdzono natomiast odpowiedniej dbałości o to, by zapewnić ochronę ich interesów, skuteczne poszanowanie praw, a zwłaszcza adekwatną rekompensatę za doznane krzywdy. Teza ta znalazła swoje potwierdzenie w sposobie prowadzenia spraw na sądowym etapie postępowania karnego, w ramach którego jedynym celem było pociągnięcie osoby winnej do odpowiedzialności karnej lub wykluczenie odpowiedzialności osoby niewinnej oraz odpowiednie ukaranie sprawców. Całkowicie poza obszarem zainteresowania sądów pozostawało natomiast uwzględnienie prawnie chronionych interesów osób pokrzywdzonych.

Badania pozwoliły ponadto na identyfikację wielu innych istotnych problemów i nieprawidłowości związanych ze zwalczaniem oraz zapobieganiem tego rodzaju przestępczości poza wskazanymi powyżej zagadnieniami definicji przestępstwa handlu ludźmi i standardów ochrony ofiar. Przeprowadzone badania pozwoliły uzyskać kryminologiczny obraz tego przestępstwa stworzyć profil sprawcy, profil ofiary.

Kryminologiczny obraz przestępstwa handlu ludźmi pokazał istnienie dużego zróżnicowania zachowań przestępczych. Zauważalna różnorodność dotyczy między innymi: celu wykorzystania ofiar, sposobu zachowania sprawców, użytych środków wobec ofiar, kwestii zgody ofiar lub jej braku, a także wieku osób pokrzywdzonych. W niektórych tylko sprawach stwierdzono, że sprawcy działali w zorganizowanej w grupie przestępczej. W celu uzyskania w miarę pełnego obrazu dotyczącego sytuacji ofiar w całym postępowaniu karnym, skupiono się przede wszystkim na stosowanych, przez prokuratury i sądy, odnoszących się do nich instytucjach uregulowanych w przepisach karnych. W związku z tym zwrócono uwagę m.in. na wykorzystanie w praktyce możliwości skorzystania przez ofiary z uprawnień procesowych uregulowanych w kodeksie postępowania karnego. Analizie poddano również stopień uwzględniania przez prokuratury i sądy zaleceń wynikających ze sposobu postępowania z pokrzywdzonymi w postępowaniu karnym, w tym przede wszystkim zbadano liczbę i sposób przesłuchań osób pokrzywdzonych w charakterze świadków, częstotliwość przyznawania pełnomocnika z urzędu, orzekania kompensaty za doznane szkody i pokrzywdzenie, a także stosowania instytucji mających zapewnić ofiarom ochronę ich prywatności.

Z badań wynika, że sylwetka sprawcy nie odbiega od cech przeciętnego przestępcy, najczęściej sążeni za to przestępstwo byli mężczyźni, młodzi i będący obywatelami Polski. Trudno wiarygodnie ocenić w jakiej proporcji sprawcami handlu ludźmi są Polacy w stosunku do cudzoziemców, których dane przewijały się w badanych sprawach, gdyż najczęściej sprawcy, mający obywatelstwo naszego kraju są sążeni w Polsce. Natomiast sprawcy-

BFG

cudzoziemcy są sądzeni w Polsce tylko wtedy, gdy zostaną wykryci lub zatrzymani na naszym terytorium, co nie zdarza się często, gdyż do ujawnienia wielu spraw o handel ludźmi, również ostatecznie sądzonych w Polsce, dochodzi znacznie częściej za granicą, zwłaszcza w Niemczech.

Sporządzone na podstawie badań aktowych wykresy dotyczące płci ofiar, ich wieku, obywatelstwa, wykształcenia potwierdzają tezę, że w Polsce ofiarą handlu ludźmi stają się najczęściej kobiety, Ukrainki lub Polki, znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i/lub życiowej, w wieku od 16 do 21 lat, o wykształceniu podstawowym. Przeciętna ofiara handlu ludźmi znajduje się w trudnej sytuacji życiowej i/lub ekonomicznej i w zaproponowanej przez handlarzy pracy za granicą (rzadziej w kraju) upatruje szansy na poprawę swojej sytuacji bytowej i rozwiązanie problemów rodzinnych.

Wiedza dotycząca profilu ofiary handlu ludźmi w Polsce powinna znaleźć odzwierciedlenie w odpowiedniej i skutecznej reakcji państwa.

Podsumowując, należy postulować, by kryminologiczny obraz handlu ludźmi stał się istotnym elementem, brany pod uwagę przy tworzeniu przepisów prawa karnego, mających za zadanie zwalczanie i zapobieganie omawianej przestępczości, przy uwzględnieniu specyficznych dla prawa karnego jako prawa represyjnego zasad oraz sytuacji faktycznej i prawnej ofiar tej przestępczości.

V. Inne osiągnięcia naukowo-badawcze po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych.

Moje zainteresowania naukowe od początku wiązały się z szeroko rozumianym prawem karnym materialnym, a w szczególności koncentrowały się na różnych aspektach odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. Ponadto zajmowałam się różnymi aspektami ochrony praw kobiet przed nierównym traktowaniem i dyskryminacją, a także metodologią nauczania klinicznego.

Po obronie rozprawy doktorskiej przygotowałam ponad 40 publikacji (szczegółowy wykaz publikacji przedstawiono w załączniku nr 5).

W pierwszym okresie, po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych, moje publikacje dotyczyły głównie problematyki doktoratu tj. odpowiedzialności karnej osób prawnych. W 2003 r. opublikowałam monografię (Odpowiedzialność karna osób prawnych, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2003), która stanowiła uzupełnioną (o regulacje zawarte w nowo uchwalonej wówczas ustawie o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary z dnia 18.10.2002 r. (Dz. U. Nr 197, poz. 1661) i zmienioną wersję doktoratu. Kontynuowałam następnie swoje zainteresowania tą nową dla polskiego systemu prawa instytucją, pogłębiając to zagadnienie z punktu widzenia systemowego oraz teorii prawa, a także przy uwzględnieniu innych aspektów tylko zasygnalizowanych w rozprawie doktorskiej. Poszerzyłam też zakres badań prawnoporównawczych.

BPF-G

W ciągu kilku kolejnych lat opublikowałam wiele artykułów dotyczących modelu odpowiedzialności karnej podmiotów zbiorowych, rozwiązań prawnych przyjętych w innych państwach europejskich, a także konstytucyjności przepisów zawartych w uchwalonej w 2002 r. ustawie o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Odpowiedzialność karna podmiotów zbiorowych, *Monitor Prawniczy* 2002, Nr 23; Odpowiedzialność karna zbiorowych podmiotów medycznych – aspekty prawno-porównawcze w: *Materiały konferencyjne VI Ogólnopolskiego forum prawniczo-medycznego, Aktualne problemy prawa medycznego*, Warszawa 11-12 grudnia 2003; Odpowiedzialność prawna podmiotów zbiorowych – zagadnienia prawno-porównawcze w: *Materiały z konferencji „Odpowiedzialność karna podmiotów zbiorowych” w Jastrzębiej Górze, 12-14 październik 2003 r.* opublikowane w: *Kwartalnik Apelacji Gdańskiej* 2003, Nr 3, wydanie specjalne; Odpowiedzialność „karna” zbiorowych podmiotów medycznych - aspekty porównawcze, *Prawo i Medycyna* 2/2004, (15, vol. 6); Konstytucyjność przepisów ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, *Monitor Prawniczy* 2005, Nr 9; Odpowiedzialność o charakterze karnym podmiotów zbiorowych w najnowszym ustawodawstwie polskim i orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego w: *Księga jubileuszowa ofiarowana Pani prof. Genowefy Rejman*, Warszawa 2005, s. 271-288).

W 2004 r. ukazał się komentarz – mojego autorstwa – do ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Zakamycze 2004). W komentarzu przedstawiłam rozważania dotyczące konstrukcji przyjętego w Polsce modelu odpowiedzialności o charakterze karnym podmiotów zbiorowych. Jednocześnie analizę wielu przepisów przeprowadziłam w oparciu o potrzeby praktyki, z pełnym wykorzystaniem dotychczasowego dorobku doktryny i orzecznictwa, z zastosowaniem wszelkich uprawnionych rodzajów wykładni. Staralam się również odpowiedzieć na praktyczne potrzeby uczestników obrotu gospodarczego, a także organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Komentarz zawiera także omówienie problematyki odpowiedzialności karnej osób prawnych w świetle prawa europejskiego, z uwzględnieniem rozwiązań już przyjętych w wielu państwach Unii Europejskiej.

Zagadnieniu odpowiedzialności karnej osób prawnych poświęciłam również dwa obcojęzyczne opracowania. Jedno, po niemiecku, zostało opublikowane w czasopiśmie *Zeitschrift für die gesamte strafrechtswissenschaft* 2004, Nr 4 (pt. „Die strafrechtliche Verantwortlichkeit juristischer Personen im polnischen Recht”, we współautorstwie z Dr E. Weigend), a drugie, po angielsku (pt. *Criminal liability of legal persons in Poland. Present in law, absent in practice*) opublikowało specjalistyczne czasopismo *Corporate Criminal Liability in Europe*, 2008, s. 241-256.

Z podjętych przeze mnie rozważań modeli odpowiedzialności karnej osób prawnych w innych państwach oraz wytycznych międzynarodowych wynikało jednoznacznie, że instytucja ta została już całkowicie zaakceptowana przez większość systemów prawnych i w ramach Unii

BM-G

Europejskiej aktualne stało się zagadnienie wyboru najbardziej efektywnego modelu odpowiedzialności karnej osób prawnych. Taki cel miał międzynarodowy projekt badawczy, w którym w 2011 r. wzięłam udział (*G. Vermeulen, W. De Bondt, C. Ryckman, Liability of legal persons for offences in the EU, IRCP-series, Volume 44*).

W trakcie mojej pracy naukowej po uzyskaniu stopnia doktora, opublikowałam także szereg opracowań, o charakterze naukowym i dydaktycznym, dotyczących przepisów części ogólnej kodeksu karnego. Kilka z nich chciałabym wyróżnić. Z naukowych publikacji dotyczący części ogólnej kodeksu karnego, chciałabym tu wymienić komentarz do art. 5, 6 i 7 kodeksu karnego w: Komentarz do kodeksu karnego, część ogólna, tom I pod redakcją prof. dr. hab. Roberta Zawłockiego i dr. hab. Michała Królikowskiego, Warszawa (dotychczas ukazały się cztery wydania tego komentarza: w 2010 r., 2011 r., 2015 r. oraz 2017 r.). Z publikacji głównie o charakterze pomocy dydaktycznej warto wymienić skrypt „Prawo karne, część ogólna”, który po raz pierwszy ukazał się w 2008 r. i doczekał się 4 kolejnych wydań. W 2011 ukazało się zmienione i uzupełnione V wydanie (obecnie przygotowuję wydanie VI wydanie, wydanie I, II i III były wynikiem współautorstwa z Marcinem Dietrichem).

Drugi nurt moich zainteresowań badawczych to prawa człowieka, którymi zajmuję się od czasu współpracy z organizacjami pozarządowymi, w szczególności z Federacją na rzecz Kobiet i Planowania Rodziny, z Fundacją Helsińską, z fundacją Karat, a także organizacją *Interights*. Prowadząc w Klinice Prawa UW zajęcia dotyczące problematyki przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć oraz z zakresu pisania skarg do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, zainteresowałam się w szczególności zagadnieniem praw kobiet. Efektem tego zainteresowania są następujące publikacje: Błąd lekarski czy niepowodzenie w leczeniu, *Prawo i Medycyna* 2005, Nr 3, s. 5-15; Opinia dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, *Biuro Analiz Sejmowych*, 2010, druk sejmowy nr 3085; oraz współautorstwo tekstu „*The applicants' perspective – lack of information and lack of legal Aid*” z Radu Chirita, Hanną Machińską i Anne Weber w: *Preventing and sanctioning hindrances to the right of individual petition before the European Court of Human Rights*, Cambridge-Antwerp-Portland 2011, s. 123-127. Ponadto brałam udział, w latach 2005-2006, w projekcie zorganizowanym przez Fundację Helsińską i *Interights* pt. „*EU Non-Discrimination Law Training for Trainers from Poland, Lithuania, Latvia and Estonia*”. W latach 2013-2014 natomiast uczestniczyłam w projekcie prowadzonym przez organizację Karat, dotyczącym praw reprodukcyjnych w Polsce w świetle regulacji międzynarodowych. Wynikiem mojego zaangażowania w prawa człowieka jest opracowywanie skarg do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Do spraw tych należą między innymi opracowana przeze mnie wspólnie z Adw. Moniką Gąsiorowską przy współpracy z organizacją *Center for Reproductive Rights*, skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Z. przeciwko Polsce, a także skarga w sprawie Kość przeciwko Polsce.

W 2007 r., uzyskałam stypendium Fundacji Humboldt'a i w czasie pobytu w Niemczech zaczęłam zajmować się przestępczością handlu ludźmi, jako łączącą zagadnienia prawa karnego z prawami człowieka. W ostatnich latach skoncentrowałam się na jednej z form wykorzystania: seksualnego, które stało się przedmiotem rozprawy habilitacyjnej. Zagadnieniu szeroko rozumianej przestępczości współczesnego niewolnictwa poświęciłam wiele publikacji, do których należą między innymi: Ratyfikacja Konwencji Rady Europy z 3.05.2005 r. w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi – znaczenie i skutki, w: Handel ludźmi w Polsce. Materiały do Raportu. Warszawa 2009, s. 7-15; Handel kobietami – wybrane dokumenty i akty prawne na poziomie Unii Europejskiej w: „Księga dedykowana dr Ewie Weigend”, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych, Kraków 2011, s. 229-243; Współautorstwo z E. Zielińską tekstu pt.: „Zasadność nowelizacji ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym poprzez wprowadzenie do art. 1 ust 2 ustawy, przepisu art. 189a k.k.”, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, 2013. Zajmując się problematyką handlu ludźmi uczestniczyłam również, w 2012 r., jako ekspertka Ministerstwa Zdrowia i Ministerstwa Sprawiedliwości w pracach przygotowawczych, w ramach Rady Europy, opracowania Konwencji Rady Europy przeciwko handlowi organami ludzkimi.

Trzeci nurt badawczy, dający się wyróżnić w moim dorobku, wiąże się z problematyką nauczania klinicznego w Polsce, a także z tworzeniem systemu nieodpłatnego poradnictwa prawnego i obywatelskiego w Polsce.

W tej ostatniej kwestii przedmiotem mojego szczególnego zainteresowania był wybór modelu takiego poradnictwa. Do publikacji z zakresu metodologii nauczania klinicznego w Polsce zaliczyć trzeba między innymi następujące artykuły lub części opracowań zbiorowych: „Metodologia nauczania klinicznego w sekcji dyskryminacja ze względu na płeć”, Czasopismo Klinika Prawa 2007; Metodologia nauczania klinicznego na przykładzie sekcji prawa karnego”, w: „Studencka Poradnia Prawna Podręcznik dla opiekunów”, Warszawa 2009, s. 41-59; „Metodologia przeprowadzania symulacji postępowań sądowych w klinikach prawa”, w: „Studencka Poradnia Prawna. Podręcznik dla opiekunów”, Warszawa 2009, s. 156-165.

W ramach prac badawczych nad systemem nieodpłatnego poradnictwa w Polsce, brałam udział w latach: 2012 – 2014, w charakterze ekspertki z ramienia Fundacji Uniwersyteckich Poradni Prawnych, w krajowym projekcie pt.: „Opracowanie kompleksowych i trwałych mechanizmów wsparcia dla poradnictwa prawnego i obywatelskiego w Polsce”. Jednym z podstawowych zadań tego projektu było wyodrębnienie i opracowanie, w oparciu m.in. o analizę prawnoporównawczą, modeli systemu nieodpłatnego udzielania porad prawnych oraz zestawu metod oraz standardów świadczonych usług, które gwarantowałyby efektywne przekazywanie informacji oraz prawidłowe udzielanie porad prawnych. Wynikiem tych prac było opracowanie przeze mnie rozdziału pt.: „Metody i standardy stosowane przy świadczeniu usług w ramach poradnictwa prawnego i obywatelskiego, w pracy zbiorowej: System

poradnictwa prawnego i obywatelskiego w Polsce. Wdrażanie rozwiązań modelowych pod red. M. Skrodzkiej, Warszawa 2014, s. 119-156.

W latach od 2014 r. do 2016 r., brałam udział w krajowym projekcie Instytutu Nauk Prawnych PAN pt. „SIC Modułowy wielozadaniowy System Identyfikacji Cudzoziemców wraz z modułem analizy ryzyka ofiar przestępstwa handlu ludźmi”, w ramach którego opracowałam następujące publikacje: Analiza uwarunkowań i mechanizmów niezbędnych do zwiększenia skuteczności działań służb w realizacji zadań ustawowych w obszarze handlu ludźmi, Archiwum Kryminologii 2016, t. XXXVIII; Sprawcy przestępstwa handlu ludźmi w: Przystępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne pod redakcją W. Klusa, K. Laskowskiej, I. Rzeplińskiej, Warszawa 2017, s. 307-346; Ofiary przestępstwa handlu ludźmi w: Przystępczość cudzoziemców. Aspekty prawne, kryminologiczne i praktyczne pod redakcją W. Klusa, K. Laskowskiej, I. Rzeplińskiej, Warszawa 2017, s. 347-372. Związany z udziałem w powyżej wskazanym projekcie był również cykl 10 wykładów na temat standardów ochrony ofiar handlu ludźmi, wygłoszonych przeze mnie w okresie od 1.10.2015 r. do 30.02.2016 r. dla słuchaczy Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury.

W tym miejscu ograniczyłam się do wskazania najważniejszych pozycji z mego dorobku naukowego po uzyskaniu stopnia doktora, które uważam, że stanowiły znaczny wkład w rozwój prawa karnego. Pełną listę publikacji zawiera załącznik nr 5, natomiast informacja o osiągnięciach zawarta jest w załączniku nr 6.

Barbara Namysłowska-Gabryś